

Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Oslo, 29. april 2015

NFFs høringsuttalelse til utredningen «Kunstens autonomi og kunstens økonomi»

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF) er en fagforening for forfattere og oversettere av faglitteratur. Foreningen sikrer medlemmenes faglige og økonomiske interesser gjennom forhandlinger om avtaler med offentlige og private institusjoner om vilkår for utgivelse og bruk av faglitteratur, om vederlagsordninger mv. NFF arbeider også for å fremme god faglitteratur, styrke norsk skriftspråk og trygge ytringsfriheten i et internasjonalt perspektiv.

Vi takker for anledning til å kommentere utredningen, og vi vil konsentrere våre kommentarer til følgende kapitler

Kapittel 4 De ulike kunstområdene

Kapittel 5 Digitalisering

Kapittel 6 Opphavsrett og åndsverkloven

Kapittel 7 Stipend, vederlag og fond

Kapittel 11 Entreprenørskap

Til Kapittel 4 De ulike kunstområdene

NFF er tilfreds med at faglitterære forfattere og oversettere inngår som en av de mange undersøkte kunstnergruppene. Etter at den statlige kunstnerpolitikken ble utformet på 1970-tallet, var det det lenge slik at forfattere og oversettere av sakprosa falt utenfor de ordninger som ble

etablert. Dette gjaldt både stipendordninger, vederlagsordninger og direkte støtteordninger til litteratur, som for eksempel innkjøpsordningene. For frilansforfattere og oversettere dokumenterer utredningen at disse gruppene fremdeles ikke omfattes av tiltak som setter dem i stand til å yte det samfunnsbidrag de burde settes i stand til.

Til kapittel 5 Digitalisering

Kapitlet peker på at digitaliseringen fører til endrede bruksmønstre, og at lesere i alle aldre forventer at litteraturen skal være digitalt tilgjengelig. Kapitlet viser til viktige støtteordninger innenfor det litterære system, og til hvordan noen av disse ordningene endres som følge av tilgangen på digitale tilbud. Inkludering av e-bøker i innkjøpsordningene er et eksempel på dette. Bokhylla-avtalen er et eksempel på at digital teknologi gir mulighet for å tilby litteraturarven på en ny måte.

Utredningen viser at salget av e-bøker er svakt i Norge. NFF støtter opp om utredningens forslag om at det bør være likestilling mellom e-bøker og papirbøker når det gjelder merverdiavgift. Bortfall av merverdiavgift på e-bøker vil stimulere salget. Det må være verkets innhold, og ikke innpakningen, som begrunner om det skal være moms eller ikke på bøker. Vi ber om at Språkmeldingen *Mål og mening* fra 2009 tas til etterretning på dette punktet. Meldingen var opptatt av å finne politiske virkemidler for å motstå presset fra angloamerikansk litteratur, og i den sammenheng er det svært viktig å gjøre norske e-bøker konkurransedyktige på pris. I dag laster 9 av 10 e-boklesere ned engelskspråklig litteratur, og begrunnelsen er svært ofte at disse bøkene er svært mye billigere enn de norske.

Bibliotekvederlaget er et av de viktigste kulturpolitiske tiltak for forfattere og oversettere. NFF støtter utredningens forslag om å innlemme e-bøker i bibliotekvederlaget. Vi vil rå til at Kulturdepartementet sammen med organisasjonene som forhandler om vederlaget, snarest mulig finner fram til en modell som sikrer vederlag også for bruk av e-bøker i bibliotekene.

Digitaliseringen har ført til at privatkopieringen i det norske samfunnet har økt dramatisk. I mange år har vi hatt en kompensasjonsordning for privatkopiering av lyd og bilde. Det startet i sin tid med Kassettagiftsfondet, som skulle kompensere for opptak av musikk i de norske hjem. Dette ble i 2005 avløst av en egen kompensasjonsordning for privatkopiering som i dag forvaltes av

NORWACO, og som på statsbudsjettet for 2015 gir 45,7 millioner kroner til norske rettighetshavere til musikk og bilde.

Digitaliseringen har imidlertid også en voldsom effekt på den private bruk av trykt og utgitt tekst. I 2013 gjennomførte MMI på oppdrag av NFF en undersøkelse som ga som resultat at det kopieres ca. 6,5 millioner sider faglitteratur pr. uke av privatpersoner med papir som kilde. Et regnestykke for kopiering fra digitale kilder viste at det blir kopiert ca 22,7 millioner sider pr. uke. Undersøkelsen konkluderte med at

Samlet gir dette et estimat på at det i Norge kopieres i overkant av 29 millioner A-4 med faglitteratur av privatpersoner en typisk uke. (Rapport om Privat kopiering av fagtekster, 14.08.2013)

NFF ber om at departementet vurderer hvordan forfattere og oversettere av tekst skal kompenseres for denne bruken, eventuelt hvordan privatkopiering i det norske samfunn kan lovreguleres slik at opphavsmennene kan få et rimelig vederlag for denne bruken.

Til Kapittel 6 Opphavsrett og åndsverkloven

NFF erfarer at opphavsrettigheter er under press, og det gjelder både ideelle og økonomiske interesser. Åndsverkloven er det vesentligste grunnlaget for å sikre at disse interessene kan ivaretas. På grunnlag av åndsverkloven inngås det en rekke viktige avtaler som sikrer forfatterne og oversetternes rettigheter. Norge er i dag et foregangsland ved at vi ennå har normalavtaler mellom skribentorganisasjonene og Forleggerforeningen. Disse har åndsverkloven som grunnlag.

Vi har de siste årene sett at det er kommet lover i enkelte land som sikrer opphavspersonene et minimumsvederlag/honorar. Vi tenker særlig på kontraktsloven i Tyskland (Urheberrechtsgesetz). Dette er en lov som sikrer den svake part i forhandlinger og avtaleinngåelser.

Utredningen tar til orde for revideringen av åndsverksloven med sikte på å sikre kunstnerne rimelig vederlag for nedlagt arbeid. Urimelige avtaler må kunne underkjennes. NFF deler dette synet.

Til kapittel 7 Stipend, vederlag og fond

Kapitlet gir en god oversikt over stipendene de norske kunstnerne kan søke på. På side 84 gis en oversikt over hvilke kunstnergrupper som i dag mottar de ulike stipendene. Den viser at faglitterære forfattere og oversettere tilgodeses med svært få arbeidsstipend, og vi opplever en sterk ubalanse i tildelingen når vi sammenlikner sakprosaforfatterne med andre skribentgrupper. I kriteriene for tildelingen heter det at «grupper som mottar lite stipendmidler fra statens kunstnerstipend og fra vederlagsfondene under ett (individuelle vederlag holdt utenfor), bør prioriteres». Om vi ser på NFFs store medlemsmasse (5 552 per 31.12.2014), og også tar i betraktning alle de sakprosaforfattere og -oversettere som ikke er medlem i foreningen, ser vi at skjevfordelingen er stor i denne gruppens disfavør.

Slik vi ser det, viderefører fordelingen av statens kunstnerstipend en politikk som andre deler av litteraturpolitikken de siste tiårene har tatt mål av seg til å rette opp. Forfattere og oversettere av sakprosa venter derfor på en modernisering av kunstnerpolitikken på dette området, og på at denne kunstnergruppen tilgodeses med kvote som er betydelig større enn det som er foreslått for 2015. Utredningen om kunstnernes økonomi viser at behovet er stort, og vi slutter oss helhjertet til konklusjonen utredningen fatter på side 96, andre spalte:

Innenfor litteraturfeltet er arbeidsstipend viktige. Blant annet er tre av dagens forfatterstipend avsatt til sakprosa. Dette er lite sett i forhold til behovet for god norsk sakprosa og for å motivere frilansere på dette feltet.

Komitéstruktur og fagfellevurdering

NFF mener dagens komitéstruktur og oppnevning av fagfeller til komiteene er god og ivaretar maktspredning og kompetent kunstfaglig vurdering av stipendsøknader.

Vi viser til vårt høringssvar til Gjennomgang av Norsk Kulturråd, der vi argumenterer for å opprettholde dagens modell for oppnevning av stipendkomiteer og praksis med fagfellevurdering. Anbefalingene i rapporten om Kulturrådet vil etter vårt syn svekke den kunstfaglige kompetansen i stipendkomiteene og føre til økt maktkonsentrasjon.

Fagfelleevaluering er et bærende prinsipp i norsk kunstnerpolitikk, slik det også er i beslektede samfunnsfelt som forskning og akademisk. Dette har mange gode grunner. Det essensielle er naturligvis den fagkompetansen og innsikt i praksis fagfeller innehar, noe som er grunnlag for en god kunstfaglig skjønnsutøvelse.

Prinsippet om fagfelleevaluering er ikke i konflikt med prinsippet om armlengdes avstand, som i essens setter opp en skanse mellom bevilgende myndigheter og utøvelsen av kunstfaglig skjønn.

NFF mener det er helt avgjørende at oppnevningen av fagfeller til sakkyndigkomiteer skjer i åpne, transparente og tillitvekkende systemer. Det er en absolutt forutsetning for stipendordningenes legitimitet. Det er dette kunstnerorganisasjonene ivaretar i dag. Kunstnerorganisasjonene tilbyr oppnevningssystemer som er godt forankret og vel kjent i kunstmiljøene, og som sikrer bred rekruttering av ulike kunstsyn, kunstneriske praksiser, hensyn til geografisk spredning etc. Fagfellene oppnevnes gjennom godt etablerte demokratiske strukturer, med innstilling av valgkomiteer og med valg på årsmøter eller ved uravstemning. Disse oppnevningssystemene har dermed stor grad av legitimitet.

Til kapittel 11 Entreprenørskap

Kapitlet dokumenterer at det finnes et potensiale for en større grad av entreprenørskap blant norske kunstnere. Entreprenørskap forstår vi slik at kunstneren selv skal ta på seg oppgaver for å etablere og videreutvikle egen virksomhet.

Vi ser at innen visse kunstarter, og spesielt for kunstnere med et betydelig kommersielt potensiale, kan det være muligheter for å utvikle entreprenørrollen på en positiv måte.

For en skribent vil det bety en aktiv merinnsats for å selge og formidle sitt verk for å øke sine inntekter. Med andre ord skal skribenten, som gjerne har et begrenset kommersielt potensiale, bruke mer tid og ressurser på aktiviteter hun egentlig skulle bruke på sitt kunstneriske virke. Forstått slik vil det også bety at skribenten skal bruke tid på oppgaver som tradisjonelt er blitt ivarettatt av andre, som forlag, bokhandel, bibliotek og formidlingsinstitusjoner.

Vi vil sterkt advare mot at nedgang i inntekter søkes kompensert ved at kunstnere med svak økonomi oppfordres til å bruke tid og energi på noe de ikke er kvalifisert til, aldri har forestilt seg og trolig heller ikke har anlegg for. Ikke minst er det viktig å understreke at mange litterære og kunstneriske prosjekter har et svært begrenset marked og viss betydning ikke kan måles i

penger. For kunstnere vil ressurser (penger) ofte være et middel for å skape kvalitet, ikke en målestokk for vellykkethet. Ulike kunstformer vil ofte ha ulike behov og tiltakene for å stimulere kunstnerne vil ofte trenge målrettede tiltak.

Med hilsen

Trond Andreassen
generalsekretær